

En llatí clàssic era LENTĪCULA amb *i* breu, d'acord amb les regles de la formació de mots llatins, i d'aquí vénen el cast. *lenteja* i el gall. *lentella*, però en les altres llengües romàniques, segons una tendència molt estesa en llatí vulgar -ĪCULA fou reemplaçat per -ĪCULA (cf. *conejo/conill*, *canaleja/canalilla* etc.), d'on el cat. *llentilla*, a-arag. *lentiſa* (Vall de Gistau, 1965), oc. *lentilha*, fr. *lentille*, port. *lentilha* etc. En sard hi ha *gentilla* camp., *lentiſa* log., *lentiſa* gallurès, que no es poden explicar per -ICULA, i MLWagner (ASNSL CXXXIV, 312-3) va rebutjar amb raó l'opinió d'alguns que hi volien veure un manlleu del genovès: em sembla evident que són manlleus del català (més que més per la *ġ*-de la forma campidanesa, que solament es pot explicar per la dissimilació ll-ll- > ġ-ġ, tan estesa en els nostres dialectes, i solament possible en la fonètica catalana que muda la L- inicial en ġ-), car és arbitrària la hipòtesi *LENTILLA que postula MLWagner, i injustificable segons la morfologia llatina.

En els dialectes catalans el mot ha sofert diverses dissimilacions. És *llentia* no sols en baleàric i en la zona NE. del català oriental sinó també a Barcelona i en general a tot el català oriental (fins i tot allà on *yl* dóna *l*); *nentilla* a l'Alt Empordà (Boadella, 1939), en ross. (Vallmanya, 1959) i en el Capcir ('piga', BDC III, 127); *gentiſa* en una gran part del cat. occidental (Cardós, Àreu, 1933-4), Maestrat (GaGirona, Voc., p. 394) i altres zones val.; *gentiſa* (amb *g* oclusiva) a part de Ribagorça (Curceran, les Viles del Turbó, 1965, 1957) (cf. *gonègà* per *llenegar* a Esporles, mall., AlcM); *entilla* cap a Àndorra (Arcavell, 1936) i a Menorca: «Agnès, Agnès, / color e fes, / antilla d'or: / tu qui vas, / tu qui véns, / tu qui portes es martell», formuleta infantil (Camps Merc., *Folk Mem.* I, 234); però resta *lentiſa* en part del cat. occidental (pall.: Tor, Farrera, Roní, 1932, 1959), Fraga (BDC IV, 33), incloent-hi parlars xipelles,¹ i a quasi tot el domini val. (almenys des de València fins a Alcoi, Giner i March, 1955). A la Vall d'Aran (Cor., Voc. Ar., s. v.) i a la de Benasc («*güè* soparem *dentilles*», Ferraz, 49) esdevé *dentila*, d'on a Ansó *teniſa* (1966), i d'aquí ha passat al basc amb palatalització hipocorística: Roncal *txintxila*, lab. ant. (pl.) *chinguillac*, i amb alteracions més considerables alabès ant. i guip. ant. *dilista*, bisc. ant. *tilista*, *txilista*, Mitxelena, *FoHiVca.*, p. 187.

DERIV.: *Llentillada*. *Llentillar* colle. (Lo *lentiſá* nom de lloc força repetit, p. ex., d'una partida en el terme de Roní, Alt Pallars, 1959). *Llentillera* o *llentiera*. *Llentilleta*. *Llentilló*. *Llentillós* (del qual és mala grafia *llantiós* mal entès per AlcM). *Llentillola*, en cast. *lentejuela*, que es va aplicar als trossets lenticulars de metall brillant que es fixen amb puntades a la roba per donar-li brillants lluïssors; havent entrat aquest castellanisme entre nosaltres la gent, després de canviar-li la *b* en *k*, li llevà la consonant inicial per deglutinació del suposat article, d'on *antiquiela*, que era encara d'ús general en la meua joventut i que ja s'usava c. l'any 1800: «la professó de la Mare de Déu de Agost --- en la que hi anavan 5 minyones molt adornades ab coronas al cap de cañutillos, *antiquielas* mol brillants, ab

ciri a les mans», B. de Maldà (*Excursions*, p. 163); alguns *llentiqüela*, *llentiqüelat*, castellanisme que Fabra va eliminar de l'ús comú (*Conversa Filol.* de c. 1922) per mitjà dels ben sonants *llustri* i *lluentó*. *Llentiró*. *Enllentillar*.

El ll. *lens* 'llentilla' va usar-se també figuradament per al bocí de cristal de forma lenticular usat en instruments òptics, d'on el cat. *lent f.* [*lente*, Belv., Lab. 1840; *lent*, manca encara en el DOrt. 1917]; *lenticular*; *lenticulat*.

CPT.: *Lentiforme*.

¹ En un joc infantil, a Tuixén, «cria el director o directora al qui ha perdut: *Llentilla*, *llentilla*; y respon l'altre: *Ma mare n'és filla*», Arabia, *Misc. Folk.*, p. 145.

Llentiqüela, *llentiró*, V. *llentilla* *Llentisc*, -*isca*, V. *llentiscle*

²⁰ LLENTISCLE, del ll. LENTĪSCUS id., en una forma romànica *LENTISCLU que no deu ser més que alteració fonètica, més aviat que derivat d'aquella. □ 1.ª doc.: 1319, i en forma llatinitzada ja 974.

«Ad ipsum *lentisculum*», en un doc. ross. de 974, i la forma catalana no disfressada *llentiscle* en docs. de 1319, 1333, 1365, 1373, 1377, 1392, *lentisch* només el 1416 (i no sé si és en una escriptura o en alguna font més susceptible d'influència erudita, botànica; vegeu-ne cites erudites en AlcM), *InoLC*; *llentiscle* figura en el *Llibre de Daniel*, S. XIV, p. p. MiretS (v. 1499); «recepta per a guarir disenteria --- sia fet suc de romaguera e de mata, ço és *llentiscle*», Receptari val. de Micer Joan, a. 1466 (BABL VII, 413); «*llentiscle*: *lentiscus*», JnEsteve (*LiEleg.* k-4-a).

³⁵ El ll. *lentiscus* resta, ben poc canviat en cast. *lentisco* (si bé una variant *lantisco* hi té gran difusió), i apareix, com en català, en llengua d'oc i italià, en una forma de terminació alterada oc. *llentiscle* (1605 etc.), it. *lentischio*, ladí dolomític *antiscle* f. pl. (Val di Sole, ARom. xv, 66). Podria tractar-se d'un diminutiu ja llatí *LENTISCŪLUS, però com que d'aqueixos diminutius en -ulus aviat deixaren de formar-se'n de nous, i llavors fóra estrany que no estigués documentat; i com que l'afegit d'una nova líquida és un fenomen de tipus corrent i bastant repetit en noms d'aquesta estructura, és més probable que sigui simplement el ll. LENTISCUS amb el fenomen de repercussió de líquida.

Avui, encara que subjecte a la concurrència de MATA (que es presenta amb bastant d'extensió com a nom específic de la *Pistacia lentiscus*), és un mot de gran extensió dialectal; fins en la forma del català comú, inalterada: per exemple a l'Alt Empordà (P. Coromines, Biure, 1926) i a les muntanyes del Barcelonès i B. Llobregat, la *Cova del Llentiscle* prop de Vilamarxant (ACCCV VIII, 177), i tinc anotat *llentiscle* en diversos pobles valencians, com Torfís i Serra (1962); però en la muntanya de la Calderona, d'aquest terme, hi ha la Font que uns diuen d'*Antiscle* i altres *Font d'Iscla*, i com que aquesta planta és una de les més abundants en aquella serra, crec que vindrà de *lan-*